

Portal d'accés al refectori de Sant Tomàs

Calldetenes

Ubicació

Comarca:	Osona
Lloc/Adreça:	Entorn rural de Calldetenes Convent de Sant Tomàs de Riudeperes s/n (08506 Calldetenes)
Emplaçament	Crta. BV 5202, al km.1 cal agafar el desviament a l'esquerra
Coordenades:	
Latitud:	41.93228
Longitud:	2.30244
UTM Est (X):	442168
UTM Nord (Y):	4642493

Classificació

Número de fitxa	08037 - 93
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Element arquitectònic
Estil / època:	Modern Renaixement
Segle	XVI
Estat de conservació	Bo
Protecció	Inexistent
Número inventari	Sí; IPA núm.34. ACCN:22522
Generalitat i altres inventaris	
Accés	Fàcil
Ús actual:	Ornamental
Titularitat	Privada
Titular:	Associació Sant Tomàs. c/Arquebisbe Alemany, 26 (08500 Vic)
Fitxes associades:	
Sant Tomàs de Riudeperes	
Escut del bisbe Guillem Caçador	
Autoria de la fitxa	Raquel Valdenebro Manrique

Descripció

Portal obert al mur de ponent del rebedor central del monestir de Sant Tomàs, que permet la comunicació i l'accés al refectori. Es tracta d'un portal de grans dimensions obert amb un arc de mig punt, amb la pedra vista, ressaltant sobre els murs emblanquinats. Es troba format per un arc de mig punt format per carreus, que configuren l'arcada. Aquesta es recolza sobre dos capitells motllurats llisos, que es recolzen sobre dos brancals monolítics, que alhora es recolzen sobre dues bases llises. Com a element decoratiu singular, que li ofereix el seu aspecte renaixentista, l'arcada s'emmarca en un cos quadrangular que li fa de mural, i que es corona a la part superior per una ala motllurada amb força voladís. Sobre la part central de l'ala s'ubica una llosa rectangular on es troba esculpit l'escut del bisbe Guillem Caçador. Es tracta d'un escut ogival coronat per una mitra de bisbe, de la qual penja un mantell a banda i banda. El camper de l'escut té com a càrregues una flor de vuit fulles emmarcada en un rectangle, amb dues flors quadrilobulades al centre del cap i una al centre de la punta.

Observacions:

(Continuació història) La prepositura de Sant Tomàs comptà en el temps de major vitalitat amb tres canonges i un parell de sacerdots beneficiats. Als documents que se situen entre el 1095 i el 1100 indiquen l'existència d'un prior anomenat Joan de Lledó. Al llarg del segle XIII i següent, hi trobem només els prepòsits, un o dos canonges. L'església comptà amb diversos beneficis creats als diferents altars. Una visita pastoral del 1357 fa esment dels altars de Sant Tomàs, de Santa Maria i Sant Pau. La comunitat era formada llavors per un prepòsit, un canonge i dos beneficiats. AA.DD (1984:177) A principis del segle XV, l'estat de la prepositura era pràcticament abandonat i algunes parts amenaçaven ruïna. Tots els documents i visites pastorals d'aquest període fan ressò d'aquest abandonament i parlen dels claustres, i dels seus capitells, sens dubte romànics, que es feien servir per aguantar testos de flors. AA.DD (1984:177) L'any 1476 es varen vendre els béns de la casa i el monestir per tal de restaurar l'església i el monestir, malgrat que tot fou molt superficial. A començaments del segle XVI, fins l'entrada de la família dels Caçador en règim de prepositura, només l'església es trobava dempeus i amb culte, però el monestir es trobava abandonat. L'any 1502 la prepositura recaigué en la figura de Guillem Caçador, auditor de la Rota Romana, capellà del Papa Juli II i més tard bisbe d'Alguer. El succeí el seu germà Jaume, que fou bisbe de Barcelona entre el 1545 i 1561, i el seu nebot, Guillem, també bisbe de Barcelona entre el 1561 i 1570. AA.DD (1984:177). Durant aquells anys la família Caçador transformà l'antiga canònica en un convent de franciscans. Segons la crònica de Francesc Marca, en prendre possessió fra Jeroni Rabassa de l'església de Sant Tomàs: "aquella no tenia cap capella com ara, només un atri en el qual hi havia alguns sepulcres antics i enterrades en ells persones d'il·lustres famílies, com AltarRiba i Riudeperes. La casa era tan petita que només ocupava el que ara s'anomena quarto del bisbe, amb un claustre molt petit i baix, amb horta oberta i sense vallar. El bisbe Guillem Caçador es va esforçar en costejar el Cor, les capelles, el claustre i altres dependències necessàries com la cisterna" AA.DD (1984:178) L'obra va iniciar-se el 1561. El 1570 es va construir la porta gran o porteria, i el 1573 el mur que tanca l'hort. Durant la guerra del francès (1808-1814), les tropes napoleòniques van ocupar el convent de manera reiterada, i el van destruir en la seva major part. Abans d'acabar el conflicte, el 1813, i sota les ordres del pare Masferrer, del convent de Sant Salvi, es van començar les obres de reconstrucció del monestir. L'església va quedar acabada en pocs mesos i va ser millorada i es va construir el col·legi, les oficines, les cel·les, etc. L'any 1912 es va construir un modern cos d'edificació, annex al renaixentista. Els promotors foren els pares camils, que el 1901 adquiriren l'edifici convertint-lo en un noviciat i més tard en un seminari de la congregació. AA.DD (1984:178) L'església fou restaurada el 1914 pel mestre d'obres Miquel Pallàs. Aixecant alçats

a la part romànica. D'ell són els dibuixos de la planta i l'alçat de l'església romànica que coneixem. Després del 1940 i dels abusos que hi van cometre els refugiats que hi estaven confinats, l'absis fou decorat amb unes pintures. El 1970 l'edifici fou venut pels pares camils i adquirit per una associació benèfica osonenca, que el convertí en una escola de deficients psíquics de la comarca. Des d'aleshores a l'entorn el monestir s'hi han alçat diversos edificis, però el conjunt monumental no s'ha vist alterat.

Història

L'antiga canònica de Sant Tomàs de Riudeperes es troba entre els històrics masos de la Calvaria, Can Tona i la Vila Grossa, al nord del terme municipal. L'església es troba erigida dins de la històrica demarcació de Riudeperes, del primitiu terme del castell de Sant Llorenç i després de Medà. Les donacions més antigues donen testimoni que des de l'any 1045 com a mínim hi havia una església de Sant Tomàs al lloc anomenat Podium Aureli o Puigoriol, prop d'un gran domini, que des del segle XII es coneixia com la domus casal dels Riudeperes. AA.DD (1984:175) Aquesta església es trobava a prop d'on es troba l'actual edifici, i dels del 1086 els seus clergues vivien en forma de comunitat canonical. Amb aquests antecedents, el noble Berenguer Amaric, germà del canonge sagristà de Vic, Ricard, van demanar a l'arquebisbe de Tarragona i bisbe de Vic, que consagrés la nova església que s'havia edificat en honor a Sant Tomàs. Aquest canonge era un personatge influent dintre de la canònica vigatana, integrant del grup que el 1080 intentà reformar la canònica. Amb consentiment dels canonges de Vic, i del prior de Sant Tomàs, l'arquebisbe va consagrar l'església i va concedir als canonges agustinians que hi tenien cura el dret de batejar-hi, tot i que no era una parròquia, i el dret de tenir cementiri i una sagrera. El bisbe va dedicar l'altar central a Sant Tomàs apòstol, el de la part sud a Santa Maria i el del nord a Sant Pau. D'aquesta manera es va introduir a Sant Tomàs de Riudeperes la regla agustiniana. El 1061 una nova donació és feta a l'església de Sant Tomàs als seus clergues, bé que encara no es pot assegurar que hi visquessin en una comunitat organitzada. Fins el 1086 no es té constància de que aquesta comunitat existia. Sembla, doncs, possible que Berenguer Amalric i el seu germà Ricard varen establir una comunitat canonical pels mateixos anys en què hom volia dur a terme la reforma de la canònica catedralícia de Vic. Segurament, a causa de la no acceptació de la vida regular a Vic, els dos germans, el 15 de gener de 1095, per tal d'assegurar la continuïtat de la vida canonical a l'església de Sant Tomàs, varen cedir el temple a la canònica de Santa Maria de Lledó, al bisbat de Girona, la comtat de Besalú. AA.DD (1984:175) Poc després de feta aquesta donació, es devia acabar la construcció de la nova església de Sant Tomàs, reedificada des dels seus fonaments i a expenses de Berenguer Amalric i el seu germà Ricard, en honor de Sant Tomàs, prop del Riudeperes. La consagració de l'església tingué lloc el 4 de novembre del 1095. AA.DD (1984:176) El monestir de Sant Tomàs tingué sempre com a protectors especials els senyors de la domus o casal de Riudeperes, els quals es batejaven i s'enterraven en el monestir, i dels del segle XIV foren els seus únics feligresos. Els primers grans protectors foren els germans Berenguer Amalric i Ricard, segurament membres del llinatge dels Riudeperes, que li feren nombroses donacions fins a principis del segle XII a Osona i a Artés. La família Riudeperes, a més del casal o residència prop de Sant Tomàs, tenia diverses cases o graners a la seva sagrera, segons consta a la documentació familiar. Aquesta família es traslladà al Vallès, i s'extingí als vols del 1390. A més dels Riudeperes, també tenien dret a batejar-se els propietaris del mas Cucala, ara desaparegut, així com els Altarriba. AA.DD (1984:176) .També hi havia a l'altar major els vasos sepulcral dels Riudeperes i Altarriba. En reformar-se l'església, es feren servir per a l'ampliació de la cisterna i posteriorment foren recuperades les pedres esculpides amb els escuts familiars i posades en un arcosoli del claustre renaixentista entorn al 1916. La tomba dels Altarriba és del segle XIV i consta de tres peces, dues amb l'escut i una altra amb una creu dins d'un cercle. La família Altarriba es convertí en una de les principals benefactores de Sant Tomàs a partir del segle XV, quan desaparegueren els Riudeperes. AA.DD (1984:177)

Bibliografia

AA.DD (1985) Inventari de Patrimoni Arquitectònic. Direcció General de Patrimoni Cultural. Generalitat de Catalunya. AA.DD. (1995) Calldetenes. Imatges en el temps. Primera part (1911-1960). Ajuntament de Calldetenes. Calldetenes AA.DD. (1984) Calldetenes a Catalunya romànica. Vol II. Osona I. Enciclopèdia catalana. Pàg. 171- 182 MEMBRADO, M (1927) Memoria histórica publicada con ocasión del 25 aniversario de la erección canónica del noviciado de los Padres camilos en el convento de Santo Tomás Apostol. Madrid. PLADEVALL, A (1969) Sant Tomás de Riudeperes. A "Hoja Diocesana" núm 471. Vic. VILAMALA I SALVANS, J. (2002) De Sant Martí de Riudeperes a Calldetenes. Passat i present d'un poble viu. Ed. El Mèdol. Calldetenes.

